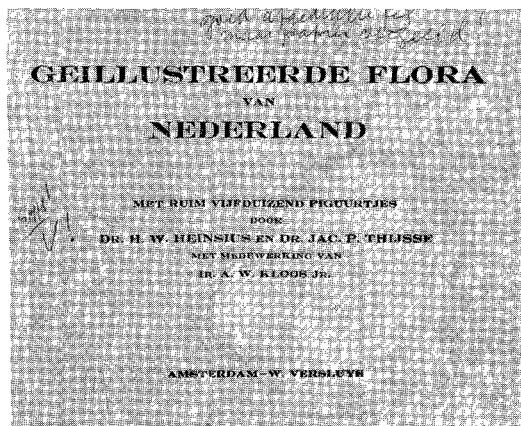

Deze flora, welke Heimans in kamp Westerbork gebruikte, was een oorlogsuitgave (12e druk 1942). De naam Heimans mocht er van de bezetter niet meer op vermeld worden (archief Heimans- en Thijse bibliotheek).

Door koelbloedig en handig optreden van Mevrouw H. ontsnapten beiden aan het ergste en na de oorlog kwamen zij via Zwitserland naar Nederland terug. Daar was Prof. Stomps inmiddels als hoogleraar aan de Gemeente-Universiteit van Amsterdam afgetreden en H. werd als zijn opvolger benoemd. Opnieuw leidde nauwer contact tussen het echtpaar H. en mijn vrouw en mijzelf tot hechtere vriendschap, die tot hun beider dood heeft voortbestaan.

Heel gelukkig ben ik met het feit, dat ik reeds jong met H. in kennis kwam en zeer dankbaar voor alles wat ik van hem heb mogen leren, vooral in mijn laatste studiejaar, toen hij als practicum-hoofdassistent voor de lagere organismen, mijn mentor was.

Adres van de schrijver:

Heimans en de NJN

door Jaap de Jong

‘Aan de andere kant is de blijvende verbondenheid van zovele oude sokken aan hun vroegere bond iets heel merkwaardigs’ schrijft Heimans in de jubileum-Amoeba bij het 50-jarig bestaan van de NJN, en zo juist als deze uitspraak is, geldt deze allereerst voor hemzelf. Tussen Heimans en de NJN bestond duidelijk een relatie. Hoe is die ontstaan, vraag je je af, en welke rol speelde Heimans daarbij?

Degenen, die de oprichting van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie in 1920 bewust hebben meegemaakt en doorleefd, zijn nu nog weinig in getal, en in genoemd artikel wijst Heimans terecht op het gevaar van onwillekeurige geschiedvervalsing na zo’n lange tijd en bij zulke subjectieve, hartstochtelijke gevoelens als de meeste oud-NJNers ten opzichte van ‘de Bond’ koesteren – nog altijd, na jaren. Ondanks deze schroom, Heimans eigen, is hij vele malen behulpzaam geweest om de eerste geschiedenis van de NJN te verhalen en op schrift te stellen, maar wegens de bekende NJN-se slordigheid en het snelle wisselen der generaties raakte alles spoedig weer zoek. Toch liet hij zich elke keer opnieuw overhalen. Want ergens in hem brandde het vuur even

gloedvol als voorheen. Zulke herinneringen zijn waardevol, niet alleen als spiegel ten opzichte van het verleden, maar ook tekenen zij de persoon, die ze vastlegde: worden de accenten zó, en niet anders gelegd.

De NJN is niet de schepping van Heimans of enig ander persoon, maar van een collectief. Bij het begin was er geen gedachte aan een op de natuur ingestelde jeugdbond, zoals die later is geworden. Min of meer groeide het één vanzelf uit het ander voort, maar dit is toch slechts een halve benadering. Ergens hing een verbond van jeugdverenigingen voor natuurstudie in de naoorlogsjaren van ’14-’18 als het ware in de lucht en dat Heimans, met enkele secondanten, daar op de juiste wijze op ingespeeld heeft, is zijn grote verdienste.

Heimans was er de man niet naar, zich op te dringen. Ieder, die hem gekend heeft, weet integendeel hoe zeldzaam bescheiden hij was. Maar aan zijn uitzonderlijke intelligentie en scherpe blik ontging niets, en zo zien we tijdens de wordingsgeschiedenis van de Bond hoe hij op de kritieke ogenblikken voorstelde, regelde en doorzette, waar anderen, vager en waziger, passief bleven of niet-terzake wilden handelen.

Zulke beslissende momenten zijn nu nog duidelijk aan te wijzen.

Toen bij de oprichting in Zwolle 'de geestdrift voor het beoogde doel algemeen was' en een samenwerkingsverband tussen de landelijke groepen en clubs er wel in zat, trok Heimans concept-statuten tevoorschijn, die dan ook als uitgangspunt hebben gediend. Hij had ze, vooruitlopend op zijn verwachting, alvast ontworpen. En kort daarna, toen de NNV ter bescherming van haar eigen jeugdclubs, de prille bond in haar geheel wilde overhevelen, was het Heimans die betoogde 'dat het beter was voor de jonge NJN zich geheel vrij en zelfstandig op eigen wijze te ontplooien'. Als debater was Heimans lang niet mals en het verbaast weinigen te vernemen, dat de heren van de NNV met vrijwel lege handen huiswaarts keerden, zij het, dat een 'contract-reglement' de tere verhouding tussen beide groepen jeugdige natuurenthousiastelingen zou regelen. Nuchter, maar met verholen sympathie voor de NJN schrijft Heimans, 'dat de juniores-afdelingen van de NNV op den duur niet levensvatbaar bleken, in tegenstelling tot de NJN'.

Het staat buiten twijfel, dat Heimans in de NJN de natuurstudie vóórop stelde. Dat bleek mij ook persoonlijk heel duidelijk: Heimans was vooreerst geleerde en didact van voortreffelijk gehalte, en zijn bijdrage aan de Bond is wat dit betreft veelomvattend geweest. Zulks kwam tot uiting in tal van voordrachten en excursies, en daar vooral in het persoonlijk gesprek. Amsterdam-I, Philanthus, de schoolafdeling van het Amsterdamsch Lyceum (waar hij les gaf), nam wat dit betreft een bijzondere plaats in. Ik schrijf met opzet niet: bevoorrechte plaats, want achteraf is het de vraag of het een voordeel moet heten, wanneer de excursieleider letterlijk elke plant en vrijwel iedere vogel of insect weet te noemen, zodat een flora etc. eigenlijk overbodig wordt. Andere afdelingen moesten zelf intens ploeteren om achter de naam, en daarmee achter de identiteit van een plant of dier te komen, maar die zelfverworven kennis lijkt mij duurzamer dan wat het ene oor in, en maar al te vaak het andere oor uitgaat.

Ik had het voorrecht, Heimans 6 jaar lang als mijn leraar-biologie te hebben gehad. Zijn

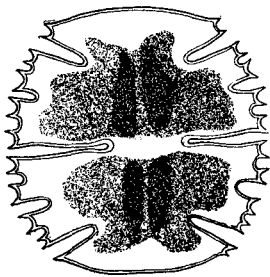
Philanthus, het natuurstudieclubje van het Amsterdams Lyceum uit de twintiger jaren.

gaven kwamen bijzonder tot uiting in de extra-cursussen na schooltijd, toen op het Lyceum gebruikelijk, en soms uitgebreid tot de NJN-ers van District-IV, Amsterdam. Het contact met een klein aantal deelnemers was zoveel intenser en je kreeg ook door, welk een diepgaande studie, wat een wikken en wegen achter iedere voordracht schuil ging. Veelal bediende hij zich, ter ondersteuning van zijn betoog, van eenvoudige, maar treffende demonstraties. Geen moeite was Heimans ooit teveel om je iets duidelijk te maken.

Was de studie het eerste raakpunt, er moeten er toch meer zijn geweest om de nauwe band te

Een paddestoelenexcursie in september 1924 van Philanthus.

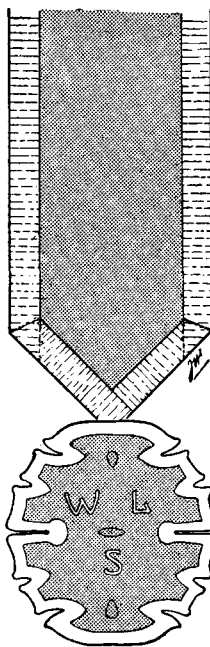

Het Ronde Ordekruis; *Micrasterias truncata*.

verklaren tussen de jongeren en hem. Van zijn zijde kwam dit bijv. tot uiting in het dragen van het NJN-insigne, naar een sieraal, *Micrasterias truncata*, door hemzelf ontworpen, maar dit was uitdrukkelijk de reden niet. Evengoed had hij het op een insigne van een der vele verenigingen kunnen houden, waar hij zich bij betrokken wist, maar de NJN had nu eenmaal voorrang.

De andere grondslagen van de Bond, natuurbescherming en natuurwaardering, hadden vanzelfsprekend ook zijn warme sympathie. Blijft dan tenslotte het jeugdbond-karakter van de NJN, de fleur van het samen jong-zijn. Dit sprak hem toch wel duidelijk aan. Maar je moest hem goed kennen voordat het er uit kwam. Heimans was geestig op een verfijnde en heel speciale manier, en hij had gevoel voor humor, ook waar het de uitbundigheid van de jeugd betreft. Op latere leeftijd vertelde hij bijv. nog vol plezier hoe de jongens in een van de eerste bondskampen bij Denekamp met witte lakens om, 's nachts 'uit spoken' gingen in het naburige hotel. Natuurlijk wist hij, de leider, later van niets . . .

Een ander maal vergezelden we hem, na een geologisch extra-schoolluur, in de voorjaars-avondschemer naar huis langs de nieuwbouw van Amsterdam-zuid. Van diverse klaarliggende bouwmaterialen, zoals granieten stoepranden, werden monsters afgetikt en meegenomen. Op de hoek van twee straten was een natuurstenen beeldje ingemetseld, waarin hij behalve de kunstwaarde, een bijzondere steensoort herkende. Met z'n hamer bij de hand keek hij in 't rond en vroeg ons: 'Zouden we?'

Ontwerp van Heimans voor een ordeteken of club-insigne naar *Micrasterias truncata* (uit: *De Levende Natuur* 21 [1916] blz. 305).

Hoe jammer ook, misschien was het toch maar beter van niet . . .

Met verloop van jaren verzwakte de relatie met de Bond. Die kon nu zelf voort en stelde daar ook prijs op. Met het erelidmaatschap werd de verhouding bekroond en min of meer afgerond. Latere generaties jeugdbonders kenden de naam Heimans vrijwel niet meer. Maar soms werd door het HB een gesprek aangevraagd over het eerste begin en dan kwam, na enige aarzeling, al gauw het oude vuur terug. Bij de herdenking van het 40-jarig bestaan voerde hij op de oude-sokken-reünie het woord; 10 jaar later ontbrak hij op de samenkomst; hij voelde zich te oud geworden.

Eind 1978 ging zijn toestand sterk achteruit. En alsof het zo moest wezen, is Heimans heengegaan op een der laatste dagen van het jaar, juist toen het NJN-kongres – dat jaarlijks hoogtepunt van jeugdbondsleven – op volle toeren draaide. Niemand van de jongeren wist het, en indien wel, zouden ze er weinig door geschokt zijn. Daarvoor is de Bond te vitaal. Die leeft méér nog dan bij de toekomst, in het heden. Ik dacht, het is goed zo. Ook, indien het zoals hier, een zeldzaam gaaf mens betreft, die naar vermogen met een warm hart voor de NJN het zijne heeft gedaan.

Adres van de schrijver: